

Н.О. Власова, канд. екон. наук, проф.

П.В. Смірнова, канд. екон. наук, ст. викл.

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ РІВНЯ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Доповнено та обґрунтовано комплекс показників, які дозволяють адекватно й системно оцінювати стан ліквідності та платоспроможності в різних за розміром групах підприємств роздрібно́ї торгівлі.

Дополнен и обоснован комплекс показателей, которые позволяют адекватно и системно оценивать состояние ликвидности и платежеспособности в разных по размеру группах предприятий розничной торговли.

Complemented and grounded complex of indexes which allow adequately and system to estimate consisting of liquidity and solvency of different in size groups enterprises of retail business.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для оцінки рівня ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібно́ї торгівлі існує безліч різних показників, які з різних боків, під різним кутом і в різному ступені відображають дане явище. Проте використовувати всю систему показників, яка може і розширюватися і заглиблюватися до безкінечності досить важко з огляду на багато обставин: обмеженості часу й інформаційної бази, складнощів однозначних оцінок і різноспрямованості фінансових показників. Тому виникає необхідність обмежити їх кількість або «стиснути» набір досліджуваних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами комплексної оцінки результатів діяльності підприємств займалися різні як вітчизняні [1-5], так і зарубіжні [6; 7] вчені економісти та аналітики. У проведених дослідженнях не розглядаються питання адекватної й системної оцінки рівня ліквідності та платоспроможності саме підприємств роздрібно́ї торгівлі.

Мета та завдання статті. У зв'язку з вищезазначеним метою статті є дослідження та обґрунтування комплексу показників, які забезпечують системний (комплексний) розгляд ліквідності та платоспроможності на підприємствах роздрібно́ї торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обмеження кількості показників для дослідження пов'язано з обґрунтуванням комплексу показників, що забезпечують системний розгляд ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібно́ї торгівлі. У цьому плані цікави-

ми є підходи, американської групи вчених, які обґрунтували концептуальні положення формування збалансованої системи показників для оцінки ефективності бізнесу [6; 7]. Вони визначили основні проблеми даного процесу і його основні критерії. Виходячи з їх положень, нами було виділено наступні проблеми:

- пошук нефінансових показників для оцінки майбутніх фінансових результатів (фінансова звітність не дає інформації про фактори, які дійсно сприяють зростанню обсягу продажів, частки ринку, прибутку і т. ін.);

- подолання надмірності процедур оцінки;

- відсутність взаємозв'язку між показниками (слабка кореляція).

При сильній кореляції показників, будь-який з них містить повну інформацію про явище, що вивчається, це відкидає необхідність у множині показників. Показники системи повинні обов'язково розрізнятися, інакше вони будуть надмірними;

- оцінка ускладнена через багатофакторну концепцію явища, що вивчається (ліквідність та платоспроможність);

- вибір показників часто носить довільний характер через складність доказу переваги будь-якого одного відносно іншого;

- необхідні багатофакторні набори показників для відстежування різних параметрів: «Менеджерам необхідно збалансоване уявлення, як про фінансові, так і про операційні показники. Система показників збирає в єдиний управлінський звіт безліч елементів, що здаються розрізненими, які характеризують поточну конкурентоспроможність компанії» [7, с.70];

- «правильні показники» можна оцінити тільки в статичному оточенні, коли їх параметри незмінні.

Каплан і Нортон характеризують систему збалансованих показників як систему управління, яка у змозі ефективніше пов'язувати стратегії й цілі: «Управління фокусує увагу на майбутньому. Показники, обрані менеджерами, є сигналами для всіх організаційних одиниць і співробітників» [6, с. 19; 7].

У зв'язку з цим як критерії формування збалансованої системи показників було визначено:

- мінімальність;

- корисність для прогнозування;

- всеобсяжний характер;

- стабільність;

- застосованість до компенсації.

Дослідження було проведено на прикладі вибіркової сукупності підприємств роздрібно́ї торгівлі продовольчими товарами Харкова, в

яку ввійшли 37 підприємств. Вона поділена на три однорідні групи за розміром торговельної площі: невеликі (НП), середні (СП), великі (ВП).

У процесі нашого дослідження для адекватного вибору й обґрунтування системи показників використано статистичний метод – метод кореляційного аналізу. Сутність підходу зводиться до розрахунку коефіцієнтів кореляції між фінансовими коефіцієнтами, які обчислюються на основі форм фінансової звітності. До складу системи повинні бути включені показники які, по-перше, відображають явище з різних боків, а, по-друге, незалежні або слабо пов'язані між собою, тобто між ними відсутня колінеарність. Це виключить дублювання інформації про стан ліквідності та платоспроможності підприємств.

Показники було узагальнено в однорідні групи:

1) групу показників, що характеризують співвідношення власного оборотного капіталу та елементів поточних активів і пасивів, а також його частку у власному капіталі;

2) групу коефіцієнтів ліквідності;

3) групу, що визначає склад активів і джерела їх фінансування;

4) групу показників оборотності основних елементів поточних активів і пасивів, а також, пов'язаних із ними показників тривалості операційного й фінансового циклів і загального індексу ліквідності.

Групи показників наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Угрупування основних показників для оцінки ліквідності та платоспроможності підприємств роздрібною торгівлі

Група показників	Позначення	Назва
1	2	3
1. Коефіцієнти, що характеризують стан власного оборотного капіталу (ВОК)	X1	1. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів ВОК.
	X2	2. Коефіцієнт забезпеченості запасів ВОК.
	X3	3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу.
	X4	4. Коефіцієнт власної платоспроможності
2. Коефіцієнти ліквідності підприємства	X5	5. Коефіцієнт загальної ліквідності.
	X6	6. Коефіцієнт проміжної ліквідності.
	X7	7. Коефіцієнт абсолютної ліквідності
3. Коефіцієнти складу активів	X8	8. Частка необоротних активів у валюті балансу.
	X9	9. Частка матеріальних активів у валюті балансу

Продовження табл. 1

1	2	3
	X10	10. Коефіцієнт забезпечення необоротних активів власним капіталом.
	X11	11. Коефіцієнт співвідношення необоротних і оборотних активів
4. Показники оборотності елементів активів і пасивів	X12 X13 X14 X15 X16 X17	12. Тривалість обороту товарних запасів. 13. Тривалість обороту дебіторської заборгованості. 14. Тривалість операційного циклу. 15. Тривалість обороту кредиторської заборгованості. 16. Тривалість фінансового циклу. 17. Індекс ліквідності активів
5. Показники рентабельності	X18 X19 X20	18. Рентабельність капіталу. 19. Рентабельність власного капіталу. 20. Рентабельність продажів
6. Показники ефективності формування і руху грошових потоків	X21 X22 X23 X24 X25 X26	21. Коефіцієнт ефективності грошового потоку. 22. Коефіцієнт ефективності операційної діяльності. 23. Коефіцієнт ефективності інвестиційної діяльності. 24. Коефіцієнт ефективності фінансової діяльності. 25. Коефіцієнт якості чистого грошового потоку від операційної діяльності. 26. Коефіцієнт обґрунтованості відтоку чистого грошового потоку операційної діяльності на цілі споживання

Крім того, в процес кореляційного аналізу було включено групу показників рентабельності, які, не будучи показниками ліквідності, значною мірою визначають майбутню платоспроможність підприємств торгівлі. Кореляційний аналіз дозволив прослідкувати їх взаємозв'язок з рештою показників і на етапі остаточного формування комплексу показників включити в його склад і ті коефіцієнти, які пов'язані з рівнем рентабельності: для невеликих підприємств це індекс ліквідності, для середніх – коефіцієнт загальної ліквідності та ін., для великих – коефіцієнт якості чистого грошового потоку від операційної діяльності.

Для великих підприємств, з одного боку, як більш складних організацій, а з іншого боку як організацій, що складають більш широке

коло фінансових звітів, додатково була введена система коефіцієнтів, що розраховуються на основі звіту про рух грошових коштів.

На основі матриць парних коефіцієнтів кореляції, які були розраховані за групами підприємств у цілому за три роки, до системи показників вийшли коефіцієнти, тіснота зв'язку між якими характеризувалася коефіцієнтом кореляції, що не перевищує 0,5. Підсумки даного етапу наведені у таблиці 2.

Таблиця 2 – Підсумки кореляційного аналізу, що визначають незалежні (або слабо залежні) коефіцієнти для оцінки рівня ліквідності та платоспроможності в групах підприємств роздрібно торгівлі

Групи підприємств	Групи показників	Незалежна система показників з коефіцієнтами кореляції $R < 0,5 \dots 0,3$
Невеликі підприємства	1. Коефіцієнти, що характеризують стан ВОК	X3
	2. Коефіцієнти ліквідності підприємства	X5
	3. Коефіцієнти складу активів	X11
	4. Показники оборненості елементів активів і пасивів	X14, X17
Середні підприємства	1. Коефіцієнти, що характеризують стан ВОК	X1, X3
	2. Коефіцієнти ліквідності підприємства	X5
	3. Коефіцієнти складу активів	X11
	4. Показники оборненості елементів активів і пасивів	X14
Великі підприємства	1. Коефіцієнти, що характеризують стан ВОК	X3
	2. Коефіцієнти ліквідності підприємства	X5, X7
	3. Коефіцієнти складу активів	X11
	4. Показники оборненості елементів активів і пасивів	X14
	5. Показники ефективності формування і руху грошових потоків	X22-X25

Як видно з таблиці 2, комплекс показників для оцінки ліквідності та платоспроможності підприємств, що входять у групу невеликих і середніх звужився з 17 до 5 показників, у групу великих – з 23 до 9, що спрощує процес оцінки в рамках окремого підприємства. Природно,

що невелике підприємство вимагає вужчої системи показників, велике і складне вимагає розширення цієї системи.

У складі системи показників в усіх групах підприємств наявні: коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт співвідношення необоротних і оборотних активів і тривалість операційного циклу. Крім того, для групи невеликих підприємств додатково введений індекс ліквідності активів підприємств, що пов'язує стан ліквідності з рівнем прибутковості продажів. Для середніх підприємств важливим став також коефіцієнт забезпеченості поточних активів власним оборотним капіталом, який є дзеркалом великої кількості інших відносних показників. У системі показників для великих підприємств знайшли місце коефіцієнт абсолютної ліквідності й велика частина коефіцієнтів, які характеризують ефективність руху грошових потоків, що обумовлено більшою значущістю монетарної складової оборотних активів саме в великих форматах роздрібно торгівлі.

Висновки. З огляду на різноманітність показників, що характеризують ліквідність та платоспроможність, виходячи з необхідності обмеження їх кількості в процесі оцінки, спираючись на принципи й критерії створення системи показників, з використанням прийомів кореляційного аналізу було обґрунтовано комплекс показників, які забезпечують системний (комплексний) розгляд цих параметрів у різних за розміром групах підприємств роздрібно торгівлі в процесі експрес-аналізу.

Список літератури

1. Шеремет, А. Д. Финансы предприятия [Текст] / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М. : ИНФРА - М, 1997. – 343 с.
2. Хотомлянський, О. Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства [Текст] / О. Л. Хотомлянський, П. А. Знахуренко // Фінанси України. – 2007. – № 1. – С. 111– 117.
3. Анискин, Ю. П. Финансовая активность и стоимость компании: аспекты планирования [Текст] / Ю. П. Анискин, А. Ф. Сергеев, М. А. Ревякина; под ред. Ю. П. Анискина; МИЭТ (ТУ), Междунар. акад. менеджмента, Ин-т экономики, управления и права. – М. : Омега-Л, 2005. – 240 с.
4. Мельник, О. Г. Моделі взаємозв'язків між фінансовими індикаторами діяльності підприємницьких структур [Текст] / О. Г. Мельник // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 98 – 103.
5. Стефаненко, М. М. Система збалансованих фінансових показників як основа прийняття контролінгових рішень [Текст] / М. М. Стефаненко // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 112 – 117.
6. Мейер, Маршал В. Оценка эффективности бизнеса [Текст] / Маршал В. Мейер; пер. с англ. А. О. Корсунский. – М. : Вершина, 2004. – 272 с.

7. Kaplan, R. The balanced scorecard-measures that drive performance [Text] / Robert Kaplan and David Norton // Harvard Business Review. – 1992. – январь. – P. 70 – 73.

Отримано 15.09.2009. ХДУХТ, Харків.
© Н.О. Власова, П.В. Смірнова, 2009.

УДК 338.49:339.17

О.В. Носова, д-р. екон. наук
Н.Л. Савицька, канд. екон. наук

МЕРЕЖА ЯК СУЧАСНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Досліджено основні типи організаційного дизайну підприємств роздрібною торгівлі. Теоретично доведено ефективність мережевої організації ритейлу.

Исследованы основные типы организационного дизайна предприятий розничной торговли. Теоретически доказана эффективность сетевой организации ритейла.

The basic types of organizational design of enterprises of retail business are investigated. Efficiency of network organization of retail business has been theoretically proved.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Відмітною особливістю другої половини ХХ століття у сфері споживчого ринку стає виникнення і розвиток торговельних мереж. Орієнтація економіки на споживача створює сприятливі умови для швидкого розвитку ритейлу, особливо в мережевій формі. Успіхи мережевого роздрібу служать індикатором настання нової ери у сфері організації споживання – доби панування великомасштабних роздрібних торговельних мереж, здатних поєднувати достатність товарів і послуг з індивідуальними запитами кожного покупця. Процеси виникнення бізнес-структур, що мають мережну організацію, набули поширення в роздрібній торгівлі, а масштаб торговельної діяльності провідних компаній і тенденції їх розвитку на споживчому ринку дозволяють говорити про них, як про ключові елементи сучасної організації товарного обігу, що зумовлює активізацію наукових досліджень у цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичні аспекти функціонування найбільших міжнародних мережевих операторів роздрібною торгівлі висвітлені зарубіжними авторами. Серед них Б. Берман, Дж. Еванс, Р. Варлі, Г. Джоунс, Ж. Жале, Р. Кларк, А. Кріє,